

**TÜRKİYE'DE DEMOKRASİ SÖYLEMİ VE RADİKAL
DEMOKRASİ OLANAĞI**
**Discourse of Democracy in Turkey and Radical
Democracy Opportunities**

Zafer Durdu*

Öz

Modern zamanlardan beri siyasal alan için ulaşılması gereken en yüksek hedef demokrasidir. Demokrasi adeta sihirli bir sözcüktür ve tüm toplumlar için adeta bir ideal tiptir. Modern demokrasinin iki biçimi olan liberal ve sosyal demokrasi modelleri 1950'lerden itibaren eleştirilere maruz kalmıştır. Bu eleştirilerin ardından yeni demokrasi arayışları da ortaya çıkmıştır. Radikal demokrasi kuramları olarak da ifade edilen bu arayışlar modern demokrasinin krizini aşmayı hedeflemektedirler.

Türkiye, özellikle cumhuriyetin kuruluşundan itibaren demokratik, Batı tipi bir siyasal alan inşa etmeyi hedeflemiştir. Ancak doksan yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen siyasal sistemde ciddi sorunları vardır. Bu sorunların aşılabilmesi için radikal demokrasi kuramlarının birey temelli, katılımcı, aşağıdan yukarıya biçimlenen örgütlenme tarzı ciddi katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Radikal demokrasi, Türkiye'de demokrasi

Abstract

Since the modern times to be achieved for the political sphere is the highest goal of democracy. Democracy is almost like a magic word and is ideal for all types of communities. Liberal and social democratic models, the two forms of modern democracy has been subject to criticism from the 1950s. The search for new democracies have emerged in After the this criticism. These searches are also referred to as radical democracy theories are looking to achieve overcome the crisis of modern democracy.

* Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
zaferdurdu@mu.edu.tr

Turkey, especially since the republic's establishment has aimed to build a democratic political space. However, despite to cross of more than ninety years, there are serious problems in the political system. These issues of individual-based theories of radical democracy In order to solve, participatory, formed the organization will contribute up serious style below.

Keywords: Democracy, Radical democracy, Democracy in Turkey

Giriş

21. Yüzyılın ilk çeyreğinde olduğumuz bir dönemde Türkiye’de ve dünyada siyasal ve toplumsal yaşam söz konusu olduğunda demokrasi kavramı ilk akla gelen siyaset ve yaşam biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ideal tip haline getirilmiş olan demokrasi, tüm ülkelerin ve toplumların benimsemesi gereken en ‘çağdaş’, modern dünyanın gereklerine en uygun yönetim biçimi olarak dillendirilmektedir. Bugüne kadarki sürece göz atıldığında demokrasinin geçmişi Eski Yunan’a kadar gitmektedir, ancak geçen uzun süreçte demokrasi önemli niteliksel farklılıklar geçirmiştir. Çünkü, bu uzun zaman diliminde toplumlar ve yaşam biçimleri, ekonomik ilişkiler, örgütlenme biçimleri, bilim, teknoloji, kültür vs. gibi öğeler de değişmiştir.

Modern Demokrasi

İngiltere’de 1215 tarihli Magna Carta demokrasi tarihi açısından vurgulanması gereken önemli bir uğraktır. Magna Carta, kral ile dönemin ekonomik sınıfını oluşturan feodal lordlar arasında gerçekleştirilmiştir. Bu sözleşmeye göre yasalar kralın üzerinde yer alacak, kral yasalara ve İngiliz geleneklerine bağlı kalarak yönetecek, halkın seçtiği bir parlamento bulunacak, parlamentonun kararı olmadıkça kral halktan vergi alamayacak, kanunlara başvurulmadıkça hiç kimse yargılanmayacak, mülkiyetine el konamayacak veya öldürülemeyecektir. Bu maddeler ile kral yetkilerinin bir kısmını halkın temsil mekanizmasını oluşturan parlamentoya bırakmıştır. Ne var ki bu sözleşme 1648 yılına kadar tam anlamı ile hayata geçememiştir. Ancak demokrasi tarihi açısından bu metin referans gösterilmiş, ilerleyen dönemlerde İngiltere’de demokrasi bu temeller üzerinden gelişmiştir (Çaha, 2012: 224-25).

Modern demokrasiye giden yolda önemli eşiklerden birisi de feodal Avrupa ve orada gözlemlenen temsil fikridir. Temsil kavramının önemi modern demokrasi için kritiktir ki bunun ortaçağdaki kaynağı feodal sistemde bulunabilir. 15. yüzyıl itibarıyla toplumun tüzel kişiliğini ifade eden ve parlamento, diet veya estates deyimleriyle ifade edilen temsili niteliğe sahip feodal meclisler Avrupa’da

yönetimin bir özelliği olmaya başlamıştır. Feodal temsil, feodal tüzel kişiliklerin yetkilileri tarafından temsilini ifade etmiştir. Temsilcilerin halk tarafından seçilmesi söz konusu değildir. Ancak temsilci, temsil kurumuna (meclis) temsil ettiği tüzel kişilik her kimse onu bağlayacak kararlar alma yetkisi ile girer, katılır. Böylece tam yetkili temsilcilik anlayışı, karar alma hakkının temsilciye verilmesi önemlidir (Çınar, 2014: 211).

Bu başlangıçlar neticesinde 1648 burjuva devrimi İngiliz demokrasisi açısından parlamenter bir sisteme dönüşümü de hızlandırdı. Kralı destekleyen toprak aristokratları ile, parlamento yanlıları olan tüccar, sanayici ve halk arasındaki savaş kralın yenilgisi ile son buldu. 1648’de kral idam edildi ve İngiltere’de Cumhuriyet ilan edildi, parlamento tek karar mercii haline geldi. Cumhuriyet kısa sürmüş, mutlak monarşi yeniden kurulmuş olsa da İngilizlerin deyimiyle Görkemli Devrim, parlamentonun bir zaferidir. Bunun sonucunda Haklar Bildirgesi yayınlandı ve kendisinden sonraki devrimlerin (Amerikan, Fransız) de habercisi oldu. Böylece kral ve parlamentonun yetkilerinin diğerinin yetkileri tarafından kısıtlandığı bir anayasal sistem ortaya çıktı. Parlamento içindeki Lordlar Kamarası’ndaki babadan oğula geçen aristokrasinin gücü Avam Kamarasındaki halkın gücüyle dengelenmişti. 18. Yüzyılın başlarında Avrupa’da ortaya çıkan politik fikirler ve uygulamalar, daha sonraki demokratik inançların ve kurumların önemli unsurları oldu. Bunlar özetle yerel meclisler aracılığıyla özgür insanların yönetime katılması fikri, yöneticilerin yönetilenlerin rızasını alması gerektiği fikri ve temsilcilerin kurayla değil seçimle belirlenmesi fikri gibi fikirlerdi.

18. yüzyılda özellikle Britanya ve onun siyasal kültürü modern demokrasinin gelişiminde önemli bir eşik ve güç kaynağı oldu. Bu kaynak kapitalizmi, kilise ve devlet, lordlar ile krallar ve Katoliklerle Protestanlar arasındaki mücadelelere bireysel özgürlük için kapıları aralamışsa, kapitalizm duvarları alaşağı etmiştir. Hiçbir şey modern dünyayı bin yıllık ekonomik, sosyal ve siyasal yaşam kalıplarını yok eden kapitalizmden daha güçlü biçimde şekillendirmemiştir. Feodalizmi, monarşiyi yok etmiş, düzen ve gelenek yerine değişmeyi yerleştirmiştir ve bu sistem öncelikle İngiltere’de köklenmiştir. Kapitalizmle birlikte mülkiyet hakkı sistemli olarak korunmaya başlamış, bu da toplumları derinden değiştirmiştir. Bunun anlamı, mülkiyetin etkin kullanılmasını engelleyen feodal geleneklerin ve ayrıcalıkların yok edilmesiydi. İngiliz toprak seçkinleri tarımın modernleşmesinde öncü rol oynadılar, çitleme sistemiyle birlikte meralar artık yüksek kar getiren yün ticaretine hizmet için kullanılmaya başlandı ve koyunlar buralarda otlatılmaya başlandı. İngiliz toprak sınıfları, devam eden kapitalist devrime uyum sağlayarak hem kendi güçlerini korudular hem de toplumlarının modernleşmesine yardımcı oldular. Bunun tersine Fransız

aristokratları, mülklerini daha verimli kullanmak için pek bir şey yapmadı, kiracılarına ağır feodal yükleri yüklemeye devam etti ve ticareti küçümsediler. (Zakaria, 2014: 45-47). Tüm bu farklılıklar iki ülkedeki ekonomik ve toplumsal farklılaşmalar demokrasiye giden yolda da farklılıkları ortaya çıkardı. İngiltere daha önce parlamenterleşen, sistemini uyumlulaştıran bir ülke oldu. B.Moore'un tespitine göre burjuva yoksa demokrasi de yoktu. Modern demokrasinin gelişiminde kapitalizmin ve kapitalist burjuvaların varlığı önemli ivme yaratmıştı ve kapitalistleşmeyi daha hızlı ve sorunsuz inşa eden uluslar daha kolay demokratikleşiyordu. (Liberal demokrasi)

Modern demokrasi anlayışı, 18. yüzyılın sonlarındaki Amerikan (1776) ve Fransız (1789) devrimlerinin oluşturduğu siyasi devrimlerden doğmuştur. 1787 yılında yazılan Birleşik Devletler Anayasası oy hakkını sadece mülkiyet sahibi olanlarla sınırlandırmasına rağmen o zamana kadar var olan demokratik sistemi kurmuştur. Fransız Devrimi de yönetimin "halkın egemenliğine" dayanması gibi daha radikal fikirler doğurmuştur. Halk egemenliği Rousseau'nun "genel irade" anlayışından doğmakta ve milli kolektif çıkarların bir türü anlamına gelmektedir.

Amerika'da 1770'lerde İngiltere hükümetine karşı başlayan başkaldırı demokrasinin Avrupa dışında da gelişmesine yol açmıştır. Amerikan-İngiliz savaşı sonunda bağımsızlık kazanan Amerika Birleşik Devletleri Virginia Haklar Bildirgesi adıyla insan haklarını devlete karşı koruyan bir bildirme yayınlamıştır. Bu bildirme insanların doğuştan hiçbir şekilde vazgeçemedikleri haklarla dünyaya geldikleri, yönetimin onların haklarını korumak için olduğu, bireylerin kötü yönetimlere karşı isyan hakkının bulunduğunu belirtir. Bildirgeye göre "Tüm güç halkta toplanır ve halktan gelir; yetkili kişiler halkın vekilleridirler; halk için çalışırlar; halka karşı her zaman sorumludurlar". Bu bildirme dünya tarihinde ilk kez birey olarak insan haklarını her şeyin üstüne çıkarmıştır. Bu bildirme daha sonra yayınlanacak olan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ni büyük oranda etkilemiştir. Amerikan demokrasisinin temelinde bu bildirgelerde ifade edilen düşünceler yer almıştır. 1787 Amerikan Anayasası bugünkü Amerika'nın temelini atmıştır ve üç temel ilkesi vardır: birincisi, sistem insan haklarını her şeyin üstünde tutacaktır. İkincisi din ile devlet arasındaki ilişkide dinler devlete karşı özgür olacaktır. Üçüncüsü de Amerika her açıdan çoğulcu bir yapıda olacaktır (Çaha, 2012: 227-28).

Batı'da demokrasinin tarihsel gelişiminde rol oynayan gelişmelerden birisi de 1789 Fransız Devrimi'dir. 1789 yılında ilan edilen Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi önemlidir. Bildirme Virginia Haklar Bildirgesi ile önemli benzerlikleri barındırır. Maddeler arasında insan haklarının doğal oluşuna ve

vazgeçilmezliğine, özgürlük, mülkiyet, güvenlik, baskıya karşı direnme haklarının varlığına işaret edilir. Egemenliğin özü bildirgeye göre esas olarak ulustadır ve keskin bir dille düşünce, inanç ve ifade özgürlüğünü, mülkiyet haklarını, güçler ayrımı ilkesini, hukukun üstünlüğünü belirtir. Fransız devrimi ayrıca mülkiyetten bağımsız bir vatandaşlık anlayışı da geliştirmiştir. Devrim, din ve toprak temelindeki aristokratlığa ve soyluluğa son verdiği için tüm insanların vatandaşlık temelinde eşit olduğu düşüncesi de geliştirmiştir. Eşit oy hakkı düşüncesi açısından da bu anlayış önemli bir katkı sağlamıştır (Çaha,2012: 229). Tüm bu prensipler modern demokrasi teorisinin önemli ayaklarını oluşturarak zamanla başta batı dünyası olmak üzere modernleşme sürecini yaşayan diğer ülkelere de ulaşılması gereken bir standart olarak gösterilmiştir.

Modern Demokrasinin Krizi

Modern demokrasi ana ekoller olarak liberal demokrasi ve sosyal demokrasi olarak ikiye ayrılırlar. 19. Yüzyılın toplumsal, iktisadi ve ekonomik gelişmelerinin de bir sonucu olarak biçimlenmişlerdir. Ancak 20. Yüzyılda büyük kırılmalar, değişim ve dönüşümler yaşanmış, bu iki demokrasi anlayışı da eleştirilere maruz kalmıştır. Modern temsili demokrasinin bir krizde olduğu ifadesi 1950 sonrası dönemden itibaren dillendirilmeye başlamıştır.

Modern demokrasinin krizinin bir meşruiyet krizi olarak ele alınmasının ardında yatan nedenlerin başında, liberal demokrasinin dayandığı temsil sistemi gelmektedir. Temsili demokrasi, demokratik meşruluğun yurttaşların doğrudan demokraside olduğu gibi kamusal kararların içeriğini değil, bu kararları belirleyecek temsilcileri belirlemesiyle gerçekleştiğini varsayması nedeniyle, özü itibarıyla problemlidir. Sorun liberal demokrasinin meşruiyet ilkesi olarak kabul edilen halk egemenliği kavramının liberal demokrasinin temsil modeliyle uyumsuzluğundan kaynaklanmaktadır. Bu uyumsuzluğa neticesinde daha yolun başında demokratik prensip inkar edilmiş ve yurttaşlar yasaların yaratıcısı olmaktan çıkarılmışlardır. Temel sorun, halkın iradesinin seçilmişlerin iradesiyle sınırlandırılmasıdır. Genel irade temsilcilerin yararına tekelleştirilmektedir. Liberal devlet aygıtının demokratik niteliği, temsilciler ve temsil edilenler arasındaki ayrımı onaylayan uzmanlaşmış seçkinlerin belirlenmesiyle sonuçlanan seçim prosedürüne indirgenmektedir (Doğanay, 2003: 25-26).

Krizin başlıca nedeni, siyasetin düzenli olarak yinelenen seçimlere indirgenmiş olmasıdır. Siyaset, temsili modelin işleyiş mekanizmaları içinde seçkinlerin denetimi ve egemenliği altında “bilimselleşmekte”, ancak aynı zamanda da içeriği boşaltılmakta, ticari bir nesneye dönüştürülmektedir. Böylece yurttaş-seçmen, bir çeşit tüketici-seçmen konumuna düşürülmektedir. Temsil modeli ve seçim süreçleri ile ilgili bir diğer sorun demokratik

mekanizmaların siyasal partilerin ve adayların kendi projelerini en geniş sayıda seçmeni etkileyecek şekilde sunmaları üzerine kurulu bir rekabetçi bir sürece indirgenmiş olmasıdır. Parti sistemi esas itibariyle temsili demokrasinin geniş nüfusa yayılmasının ve dışlanmış sınıfların yasamaya katılmasının, dolayısıyla da sisteme sadakatinin güvenceye alınmasının aygıtıdır. Günümüzde Habermas'ın da ifade ettiği üzere parti içi denetim milletvekilini fiilen partisinin emredici vekaleti altına sokmuştur. Bu sistemde milletvekili talimatlarla hareket etmekte, daha önce verilmiş kararları tescil etmektedir sadece. Oysa milletvekili halkın temsilcisi ise, partinin değil halkın taleplerinin aracısı olmalıdır. Bu gelişme, parlamentonun kamusal tartışmanın yürütüldüğü bir zemin olmaktan çıkmasına neden olmuştur. Böylece insanların zihninde “bizim kamusal sorunlarla ilgili tercihlerimizi kim belirliyor?” sorusunu uyandırmaktadır (Doğanay, 2003: 27-29). Bu soruların artışı ve toplumsal düzlemdeki karşılığının da olmaması klasik demokrasi anlayışlarını revize atma adımlarını güçlendirmiştir.

Modern Demokrasinin Krizine Çözüm Arayışı: Radikal Demokrasi Kuramları

Radikal demokrasi kuramları içerisinde en önde gelen model belki de müzakereci demokrasidir. Müzakereci demokrasi fikri liberal demokrasiye eleştirel bir biçimde ortaya çıkmıştır. Liberal demokrasinin eleştirisi üzerinden ilerleyen bu yaklaşım, liberal demokrasinin eksikliklerini gidermeyi hedefler. Nitekim liberal demokrasi; “...insan doğası, bilgi ve siyaset hakkında gerçekten de liberal; fakat özünde demokratik olmayan öncüllere dayanır. Sahip olduğu birey ve bireysel çıkar kavrayışı, bireylerin ve çıkarlarının dayandığı demokratik pratikleri zayıflatır. Liberal demokrasi bu nedenle “cılız” bir demokrasi teorisi; içerdiği demokratik değerler ihtiyati ve bu nedenle geçici, seçmeye ve şarta bağlıdır; salt bireysel ve özel amaçların aracısıdır. Bu şüpheli temelin üzerinde sağlam bir yurttaşlık, katılım, kamusal iyiler ya da yurttaşlık erdemi teorisinin yükselmesi beklenemez” (Barber, 1995: 32). Demokrasinin liberal modeli, aşırı bireyci olması nedeniyle, kolektif bir eylem olan siyaset konusunda ve katılımcı yurttaşlık teorisinin hayata geçirilebilmesi noktasında zaafiyet içerisindedir.

Bu değişim ve dönüşümler sonucunda, özellikle 1980'lerden sonra dünyada iki önemli tartışmanın yapılmakta olduğu görülmektedir: bir taraftan “modernite” üzerine yapılan modernite/postmodernite tartışması, diğer taraftan da Kantgil liberalizm üzerine yapılan liberalizm/toplulukçuluk tartışması’dır. Bu sürece paralel bir şekilde “Radikal demokrasi tartışması” olarak adlandırılabilir bir tartışmanın varlığı da söz konusudur. Bu tartışma, ciddi değişim ve dönüşümler geçiren modern toplumlarda “demokratik yönetim

sorusu”na verilen yanıtları içeriyor. Radikal demokrasi kuramları iki temel soruya yanıt bulmaya çalışmaktadır:

1- Liberal demokrasi ve “meşruiyet krizi”;

2- Demokratik yönetimin normatif temelini belirleyen ilkelerin, normların ve değerlerin saptanması (Keyman, 1999: 136-137).

Habermas tarafından geliştirilmiş olan müzakereci demokrasi anlayışının özüne baktığımızda; liberal ve cumhuriyetçi anlayışın demokrasi anlayışlarının eleştirisinden hareketle her iki anlayışın demokrasi söylemlerinden hareket eden ancak farklı bir demokrasi anlayışı görülmektedir. Habermas’ın “tartışımçı kuram” olarak adlandırdığı bu politika yeni demokrasi tartışmalarının hareket noktasını oluşturmaktadır.

Tartışımçı kuram, müzakereci siyasetin başarısını toplu eylemde bulunan yurttaşlara bağlamaz, ama bu duruma tekabül eden iletişim usüllerinin kavramsallaştırılmasına dayandırır. Bu yaklaşım merkezlesleştirilmiş bir toplum imgesi ile paralellik taşır. Bu demokrasi anlayışında, devlet merkezli ve amaca dönük bir özne idaresine dayanmayan bir yaklaşım bulunmaktadır (Habermas, 1999: 46). Onun demokrasi modeli iletişim eylemi kuramı doğrultusunda geliştirilmiş gibidir. İletişim eylemi kuramında Habermas’ın vurguladığı temel nokta olan öznelerarasılık, diyalog ve hiyerarşik olmayan iletişim durumu ile her bireyin aktif olarak katıldığı, müdahil olduğu bir iletişimsellik kurgulanmıştır. İşte müzakereci demokrasi bu idealden ve bu düşünceden hareketle biçimlendirilmiştir.

Habermas “sorgulayıcı demokrasi” (tartışımçı kuram) olarak nitelediği radikal demokrasi kuramında şu düşünceden hareket eder: demokratik yönetim bürokratik-modern devletin yalnızca “hukukun üstünlüğü” ilkesi yoluyla denetlenmesi anlamına gelmemelidir. Aynı zamanda alttan-denetimi sağlayan ve karar alma süreçlerine katılımı gerçekleştirecek bir “kamusal iletişim mekanının” varlığı da devlet-toplum arasında kurulacak demokratik bir yönetim için gerekli koşuldur (Keyman, 1999: 137). Habermas’a göre, “tartışım kuramı her iki anlayışın (liberal-cumhuriyetçi) bazı öğelerini benimser ve onları farklı biçimde birleştirir. Tıpkı cumhuriyetçilikteki gibi, kamuoyu ve irade oluşturma sürecini odak noktası haline getirir; fakat hukuk devleti anayasasını ikinci sırada görmez. Tersine, hukuk devleti temel hakları ve ilkelerini, demokratik işleyişteki önemli iletişim koşullarının nasıl kurumsallaştırılabileceğine ilişkin sorunun tutarlı yanıtı olarak algılamaktadır. Tartışım kuramına göre, tartışımçı bir siyasetin hayata geçirilmesi, medeni haklarını kolektif olarak kullanabilen bir

topluluğa değil, söz konusu işleyişlerin kurumsallaştırılmasına bağlıdır (Habermas, 2002: 160).

Müzakereci demokrasi modeline göre, bir yönetim biçimindeki kolektif karar alma süreçleri açısından meşruiyete ve rasyonelliğe varmanın gerekli koşulu söz konusu yönetim biçimindeki kurumların herkesin çıkarı olarak görülen şey, özgür ve eşit bireyler arasında rasyonel ve adil biçimde yürütülen kolektif müzakere süreçlerinden kaynaklansın. Zorunlu erk yani güç talebinde bulunanların gerekçesi, kararlarının herkesin eşit derecede çıkarlarını gözettiği söylenen yansız bir konumu temsil etmesidir (Benhabib, 1999: 104-105). Müzakereci demokrasi idealinde, katılımcılar siyasal bir sorunu önyargısız bir yaklaşımla çözmeye çalışırlar. Siyasal tartışma süreci akıl yoluyla varılmış savlara dayanır. Katılımcılar öneriler ortaya atar ve bunları eleştirirler; her biri yalnızca daha iyi savın gücü nedeniyle bir sonuca rıza gösterir. Böyle bir rızanın rasyonel olması için katılımcıların özgür ve eşit olmaları gerekir. Her biri öneri sunma ve eleştirme konusunda eşit fırsata sahip olmalı ve konuşma konumları baskıdan bağımsız olmalıdır. Müzakerenin amacı konsensüse varmaktır; bu mümkün olmadığında ve katılımcılar oylamaya başvurduklarında bile, vardıkları sonuç özel tercihlerin toplamından çok kolektif bir yargıdır (Young, 1999: 177-178).

Radikal demokrasi anlayışının en önemli modeli olan müzakereci model görüldüğü gibi ne liberal söylemin hukuk devleti söylemiyle sınırlı bir demokrasi anlayışını ne de toplulukçu anlayışta şekillenen devlet merkezli, milliyetçi söylemi besleyen bir yaklaşımı benimsememektedir. Bunun yerine liberal demokrasi modelini temel alan ancak 'demokrasiyi demokratikleştirme'ye çalışan bir anlayışla hareket etmektedir.

Liberal demokrasinin üç özelliği üzerindeki farklı yola çıkış ile radikal demokrasinin felsefi temelleri olgunlaştırılmıştır. *Birincisi*, demokrasinin temeli uzlaşmadan daha çok çelişkilerin tanınmasıdır. Çelişkinin tanımlama ögesi olması toplumsal sözleşmeden dışlanmış kimlikleri tanıma olasılığını verir. *İkincisi*, kimlik/fark ilişkisidir. Liberal demokrasinin "ortak ilkeler ve değerler" üzerine kurulması, çoğulcu toplumun "vatandaş-birey"ler tarafından kurulduğu varsayımına dayanır. Bu kabul, "aynı"lık sağlayacak ve farklılıkları bir potada eritme anlayışı yaratarak çelişkileri ortadan kaldıracaktır. Fakat bu "aynılık" durumu bugün meşruiyet krizi yaşamaktadır. Radikal demokrasi kimliği fark üzerinden kurarak bu krizi çözmeyi istemekte, çok-boyutlu bir tanımlama yapmaktadır. *Üçüncü* özellik ise "demokrasinin alttan denetim mekanı" olarak yeniden yapılandırılmasıdır. Modern toplum içerisinde sömürgeleştirilmiş kamusal alanın diyalojik yeniden örgütlenmesi; her kimliğin kendi sınırlarını

tanyarak öteki kimliklerle agonistik bir ilişkiye girmesi (kimliğin farkla ilişkisini tanıma) sonucu liberal demokrasinin demokratikleştirilmesi mümkün olacaktır (Keyman, 1999: 201-203).

Müzakereci demokrasi anlayışının nihai hedefi geç modern zamanlar olarak da adlandırılan dönemden günümüzün küresel sürecinde yaşanmakta olan karmaşık siyasal süreçlerin ve zorlu yönetim problemlerinin aşılabilmesidir. Bu özelliği nedeniyle müzakereci demokrasi fikri ile çokkültürcülük siyaseti arasında yakın bir ilişki vardır. Müzakereci demokrasi küresel süreçle birlikte yükselişe geçen kimlik siyaseti, azınlık hakları, bir arada yaşama sorunları gibi problemleri çözebilmek için, farklılıkların eşit bir biçimde barış içinde bir arada yaşayabilmelerinin yolunu arama ile de yakından ilgilidir.

Müzakereci demokrasi anlayışı, yurttaş olma bilinci, aktif ve çıkarlarını bilen bir birey, sisteme dahil olan ve sistemi değiştirebilecek gücü kendisinde gören insanlardan oluşan bir toplumsal yapıda hayata geçirilebilir. Bu bağlamda demokratik işleyişleri daha sağlıklı olan devlet sistemlerinde ve buna uygun insan potansiyeli yüksek toplumlarda müzakereci demokrasi uygulanabilir.

Türkiye’de Demokrasi ve Demokrasi Önündeki Engeller

Türkiye’de Cumhuriyet dönemine kadarki modernleşme hareketlerine kadar olan süreçte ve Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında öncü kuvvet, devleti ve toplumu modernleştiren merkezi güç asker-bürokrat ve aydın olmuştur. Bu elitler, son yıllarda tam tersi bir bağlamda kendi söylemlerini dile getirmeye başlamıştır. Türkiye özellikle 1990’lı yıllarla birlikte çok daha somut bir şekilde demokratikleşmek istemektedir. Demokratikleşme açısından; hem iktidara gelen hükümetler hem de olgunlaşmaya başlayan sivil toplum kuruluşları ve Türk toplumunun büyük bir bölümü hemfikir görünmektedir. AB ile ilişkilerin de yoğun olduğu 1997 sonrası dönemde demokratikleşme çok daha önemli bir temel kriter olarak karşımıza çıkmıştır. Bu doğrultuda AB ile uyum politikaları çerçevesinde birçok kanun çıkarılmıştır ve çıkarılmaya devam edilmektedir. Biçim olarak yasa ile demokratikleşme şeklinde bir model yanlış olmakla birlikte zamanla yarışan Türkiye’de uygulanmak durumunda kalmıştır. Çıkarılan yasaların toplumsal ilişkilere yansımaya başlaması, kurumlar ve devlet katında yaratacağı farklı ilişki biçimlerinin benimsenmeye başlaması kalıcı bir kültür olarak demokrasinin yerleşmesine katkı sağlayacaktır. Ancak bu katkının anlamlı olabilmesi için toplumun geniş kesimlerince benimsenmesi şarttır. Çünkü, demokrasi prosedürlerle ilerleyen, formel bir reçete değildir. Toplumsal zeminde karşılık bulması, benimsenmesi gerekir. Türkiye’de toplumun ve devletin demokrasiyi algılama biçimleri arasında farklılıklar olduğu ile ilgili ciddi izlenimler ifade edilebilir. Toplum, demokrasiyi herkesin istediğini yapabilmesi

hürriyeti olarak görmekte iken; devlet ise, demokrasiyi, bekasının devamının aracı olarak 'kontrollü demokrasi'/'otoriter demokrasi' şeklinde görmektedir. Bu iki farklı algılama biçimi de demokratik bir duruş değildir.

Türkiye'de demokrasi; toplumsal zemini zayıf olan, her tarafa çekilen, dillere dolanmış, içi boşaltılmış bir kavram haline hem toplumun hem de devletin yanlış bakışları sonucunda gelmiştir. Türkiye'deki bu durumun düzeltilmesi ancak hızlı bir yeniden yapılanma süreci ile mümkün olabilir. Yeniden yapılanmanın gerekliliğini toplumun geniş kesimlerine ve devlete kim anlatacaktır? Bu noktada toplumun her kesiminden öneriler ve katılımlarla, sivil toplum kuruluşlarıyla, siyasal partilerle, bilim adamlarıyla, aydınlarla bir kamuoyu oluşturularak bir tartışma ortamı yaratılarak, kendi kendini sorgulayarak ve eleştirerek bu süreç işletilebilir. Böylece devlet içerisindeki her birimin üzerinde hissedeceği kamuoyu baskısı toplumsal bir proje haline getirilebilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitilmiş insanı olmayan, eğitim sürecinden geçmiş olanları da savaşlarda kaybeden, fakir ve cahil halk kitlelerinden oluşan Türkiye'de haklılığı kabul edilebilecek olan üstten şekillendirilen yapılaşma hareketleri, günümüz Türkiye'sinde artık yerini alttan yukarıya örgütlenen bir yapılaşmaya bırakmalıdır. Bu noktada görev başına gelen hükümetlerden, sivil toplum kuruluşlarına, aydınlardan, üniversitelere ve toplumun bütün kesimlerinden insanların bir baskı, kamuoyu oluşturarak demokratikleşme sürecini hızlandırmaya destek vermeleri gerekmektedir. Değişmeyi engelleyici, statükocu güçler olarak öne çıkan güç odakları ise böyle bir hareket karşısında duramayacaklar ve kazanan Türkiye olacaktır. Ancak bu hareket tarzı Türkiye şartlarında kolay olmayacaktır. Çünkü, hükümetler üzerinde asker-bürokrat etkisi bilinen bir gerçekliktir, ayrıca sivil toplum kuruluşları Türkiye'de çok zayıf ve devlete tamamen bağımlı olan 'sivil' olmayan sisteme destek vermenin ötesinde pek de işlevi olmayan kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Üniversitelerin durumuna gelince, devlete bağlı olması ve özerkliklerinin olmaması ve üniversiteler kanunundaki bağlayıcı noktalar nedeniyle akademisyenler edilgin, pasifize edilmiş bir kitle olarak etkin olmaktan uzaklar. Aydınlarımız ise kısmen daha rahat olmakla birlikte, kolektif hareket etme gücünden yoksun olmaları ve 'vatanın bölünmez bütünlüğü'nü bozma ihtimalleri ya da siyasal iktidarın uygulayıcısı olan hükümetlerin baskıları, korkutmaları nedeniyle ciddi risklerle yüz yüzedirler. Halk ise geleceğe umutsuz bakan, elindekini kaybetmeme korkusuyla sesini çıkarmaya korkan bir 'yığın' haline getirilmiştir. Yoksulluk ve işsizlik gibi sıkıntıların pençesindeki halk için demokrasi adına riske girmek lüks bir davranış olacak gibi görünmektedir.

Olumsuzluklar bu kadar çok olmakla birlikte, kararlı ve dikkatli bir politika ve eylem birliği içerisinde radikal demokrasi hareketinin gerekleri yerine getirilebilir.

Radikal demokrasi hareketinin başlayabilmesi için öncelikle gelenekselleşmiş Kemalizm’in sorgulanması, eleştirilmesi gerekmektedir. Kemalizm, Türkiye için çok önemli bir itici güç, dinamizm ve modernleşmenin öncüsüdür. Ancak özellikle Atatürk’ün ölümünden sonra geçen süreçte politik gelişmeler göstermektedir ki Kemalizm, 20. yüzyılın ilk çeyreğinin tarihsel-toplumsal şartları doğrultusunda yorumlanarak tutucu bir ideoloji haline getirilmiştir. Oysa içinde bulunduğumuz küreselleşme sürecinin de etkileriyle yeni konjonktürel şartlar söz konusudur. Dünyada hiçbir ülke artık izole bir şekilde, kendi içerisine çekilerek bir siyaset-ekonomi güdememektedir. Ülkelerin ekonomik ve siyasal çıkarları az veya çok birbirine bağımlıdır, bu bağlamda Türkiye’nin de dünyanın birçok ülkesiyle ekonomik ve politik ilişkileri olduğunu göz önünde bulundurursak, içe kapanma gibi bir düşünce Türkiye’yi ileriye götüremez.

Türk toplumunun profili geçtiğimiz 90 yılda çok önemli değişimler göstermiştir. Bu yüzden Türkiye’de devlet halkına güvenmelidir, devlet-toplum güvensizliği ve sistemin eleştirilemez olması durumunun artık aşılması gerekmektedir. Türk toplumu, kendi geleceğini, kendi problemlerini, dünya içerisindeki yerini en iyi şekilde belirleyebilecek durumdadır. Uzun yıllardan beri yaşanan ekonomik ve siyasal krizler, halkın da psikolojik-sosyolojik yapısını derinden etkilemiştir. Ekonomik durumun düzelmeye başlaması ile hayatın normalleşmesi, ardından sosyal ve siyasal taleplerin hızlı bir şekilde gelmesi hiç de şaşırtıcı bir durum olmayacaktır ki 2000’li yılların başlarından beri hak arayışları ile ilgili çok ciddi talepler, eylemler, toplumsal kitle hareketleri görülmektedir. Ayrıca Türkiye’de halkın bir ‘özne’ olmasına hiç izin verilmemiştir. Bu bastırılmışlığın pasifliği ancak demokrasi ile atlatılabilir. Ancak, demokrasinin gelebilmesi için de aktif, katılımcı, örgütlü bir topluma da ihtiyaç vardır.

Türkiye’de toplum; Osmanlıdan beri hep devlet tarafından yönlendirilmiş, Cumhuriyet dönemindeki devrimsel değişiklikler bile halkı özne konumuna getirememiştir. Çünkü, devletin siyasal niteliği değişmiş, ancak yönetim anlayışı değişmemiştir. Devlet, halk için değil, halk devlet içindir anlayışının değişmesine izin verilmemiştir. Cumhuriyetin ilk yılları da dahil olmak üzere devlet halktan korkmakta ve halkın cumhuriyete sahip çıkmayacağı korkusu devam etmektedir. Bu anlayış nedeniyle toplumda herhangi bir konuda sesler yükseltildiği zaman devlet hemen harekete geçerek, vatanın bölünmez bütünlüğünü bahane ederek ‘vatan hainlerini’ etkisiz hale getirmektedir. Bunun

bir alternatif biçimi de son yıllarda siyasi iktidarın eleştirilemezliği, eleştirildiği durumlarda ise eleştirenlerin zor durumlarda kalmaları, değersizleştirilmesidir.

Cumhuriyetin ilga edileceği korkusunun hala devam ettiği Türkiye’de bu korkuyu yenmek için geçmişle yüzleşmek, hukuku, eğitimi, ekonomiyi, kurumları, parlamenter sistemi vs. revizyone etmek, yeniden yapılandırmak gerekmektedir. Böyle bir hareket tarzı zaman zaman halihazırdaki durumdan önemli bir kopuşu da beraberinde getirebilir. Ancak bu kopuş hiçbir zaman cumhuriyet değerlerinden ve ilkelerinden kopuş şeklinde olmayacaktır. Böyle bir talebin olması ihtimali söz konusu değildir, bu korkuyu topluma yerleştirenler sürekli tedirginlik psikolojisi halini halka yerleştirerek ‘korku toplumu’ yaratma çabası içerisinde olanlardır. Böylece tepkisiz, edilgen, tebaa olmaktan öteye geçemeyen bir toplumun varlığını sürdürmeyi hedefliyor gibi görünmektedirler.

Türkiye’de gerçekleştirilmesi gereken yeniden yapılanma anlayışı gerçekleştirilmezse Atatürk’ün ölümünden sonra duraklayan, ancak bir arpa boyu yol alan ülkemiz bu aşamayı daha öteye taşıyamayacak gibi görünüyor. Korku üzerine kurulmuş, rejim korkusuyla zırhlanmış bir sistem sağlıklı bir şekilde varlığını sürdüremez. Sistem içinde zaman zaman gerilimler, sıkıntılar ve patlamalar olabilir. Bunun zemini de heterojen Türkiye coğrafyasında her an ortaya çıkabilir. Farklı dinsel ve etnik kökleri olan, kültürel farklılıkları olan bir coğrafyada toplumun içerisindeki bireylerde sisteme karşı bir sorgulama, onu yok sayma, güvensizlik vs. gibi duygular gelişmeye dolayısıyla bir kimlik krizi oluşmaya başlayabilir. Habermas’ın meşruiyet krizi kavramsallaştırmasında olduğu şekilde bir süreç işlemeye başlarsa, kimlik krizleri sistem krizine yol açabilir ve bu da sistemin varlığına bir tehdit olabilir. Bu potansiyel gerilimlerin ışığında radikal demokrasinin öngördüğü farklılık üzerine kurulu bir kimlik söyleminin benimsenmesi, aşağıdan yukarıya doğru örgütlenme ve çelişkilerle birlikte yaşamanın olumsuz anlaşılmasında anlayışı halkta ve siyasal kültürde yerleştirilmelidir. Böylece, demokratik kazanımlar önce topluma sonra da devlete ulaşacaktır.

Türkiye; dünyada üçüncü demokrasi dalgası olarak adlandırılan radikal demokrasi tartışmaları çerçevesinde kendi tarihsel-toplumsal şartları bağlamında harekete geçmek zorundadır. 1990’lı yıllardaki Türkiye’de devlet/parti ve partiler-arası ilişkilerle sınırlandırılmış siyasal mekanın çıkmazı vardı. Bu anlamda devlet/siyasal partiler ile toplum arasında, toplumsal taleplerin karar alma süreçlerine eklemlenmesi bağlamında bir meşruiyet krizi yaşanmakta idi. Bu kriz de Türkiye’de ciddi bir “sistem krizi”nin yaşandığının bir göstergesi olarak okunabilir (Keyman, 1999: 45). Aradan geçen zaman zarfı itibarıyla 2015’in sonlarında ana fotoğraf değişmemiş durumdadır. 1982

Anayasası yürürlüktedir, ülke genelinde uygulanan seçim barajı %10’dur ve ciddi bir temsil krizi yaratmaktadır. Siyasal partilerde liderler sorgulanamayan, eleştirilemeyen kişilikler olarak durmaktadır. Demokrasinin temel değerleri olan düşünme, örgütlenme, iletişim özgürlükleri ile ilgili sorunlar sürmektedir. Toplumsal hareketler, aşağıdan yukarı talepler devlete karşı hareketler olarak yorumlanmakta ve sert müdahalelerle bastırılmaktadır. Yeni dönem demokrasi tartışmalarında güçlendirilmeye çalışılan özne/birey Türkiye’de hala çok zayıftır. Sivil toplum kuruluşları kamuoyu yaratma, kamusal alandaki talepleri siyaset mekanizmasına ulaştırma işlevlerini yerine getirememektedir. Siyasal sistem parlamenter yapıda olmasına rağmen alternatif oluşturmada son derece başarısızdır, ayrıca başkanlık sistemi tartışmaları da kutuplaşmaları bir derece daha yukarıya taşımış görünmektedir. Tüm bu göstergeler demokratik olarak ciddi kriz göstergeleridir.

Bu krizin aşılabilmesi için öncelikle devlet-toplum arası ilişkilerinin yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu yeniden yapılanma, demokratik anayasa temelli, toplumsal alanda birbirini ötekileştirmeyen ve farklılıkların zenginlik olarak kabul edildiği bir kamusal alan inşası ile mümkün olabilir. Türkiye’de devletin inşa etmek istediği tek kültürlü Türk toplumu idealinden artık vazgeçmek gerekmektedir. Bu, üstenci tek kültür anlayışı nedeniyle devlet tüm yurttaşlarına “aynı” imiş gibi davranmaktadır ve politikalar üretmektedir. Bu da farklı özellikleri içerisinde barındıran Kürt, Alevi, Hristiyan, Rum, Ermeni vs. gibi yok sayılan kitleyi hem devlet bazında hem de toplumun diğer kesimleri içerisinde ötekileştirmektedir. Dolayısıyla alttan alta sürekli bir iç gerilim yaşanmaktadır. Monist söylemden vazgeçilmesi devlet-toplum ilişkilerinin yeniden yapılanması için temel bir şart olarak görünmektedir. Böylece radikal demokrasi projesinin bu öncüller doğrultusunda gerçekleşme olasılığı gündeme gelebilir.

Kaynakça

- BARBER, B., 1995, *Güçlü Demokrasi*. (Çev.) M. Beşikçi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BENHABIB, S., 1999, “Müzakereci Bir Demokratik Meşruiyet Modeline Doğru”, *Demokrasi ve Farklılık* (iç.), S. Benhabib, (Yay. Haz.) İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- ÇAHA, Ö., 2002, “Demokrasi”, *Siyaset Bilimi* (iç.), H. Çetin, (Ed.) Ankara: Orion Kitabevi.
- ÇINAR, M., 2014, “Demokrasi”, *Siyaset* (iç.), Y. Taşkın, (Ed.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- DOĞANAY, Ü., 2003, *Demokratik Usuller Üzerine Yeniden Düşünmek*. Ankara: İmge Kitabevi.

- HABERMAS, J., 1999, "Demokrasinin Üç Normatif Modeli", *Demokrasi ve Farklılık* (iç.), S. Benhabib (Yay. Haz.), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- HABERMAS, J., 2002, *Öteki Olmak, Öteki'yle Yaşamak*. (Çev.) İ. Aka, İstanbul: YKY.
- KEYMAN, E. F., 1999, *Türkiye ve Radikal Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- YOUNG, I. M., 1999, "İletişim ve Öteki: Müzakereci Demokrasinin Ötesinde", *Demokrasi ve Farklılık* (İç.), S. Benhabib, (Yay. Haz), İstanbul: Demokrasi Kitaplığı.
- ZAKARIA, F., 2014, *Özgürlüğün Geleceği, (Yurtta ve Dünyada İliberal Demokrasi)*, (Çev.) M. Öztoprak Sağır, H. Serkan Akıllı, İstanbul: Kırmızı Yayınları.